E 28/2016 vp, lisäselvitys (OKM, Paasilehto 13.5.2016)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 17.5.2016
Ammatillisen koulutuksen osasto

Työelämä - ja tasa-arvovaliokunnalle

Hyvät vastaanottajat,

Olin 13.5. valiokunnan kuultavana EU2020 –strategian Suomen kansallisesta uudistusohjelmasta (E 28/2016 vp). Valiokunta toivoi taustoitusta aiheeseen, joka on minulle vieras.

Ohessa liitteenä muistio, jossa on selostettu mm. ilman ammatillista koulutusta olevien tilannetta ja hallituksen toimia.

Edustaja Meri kysyi kuulemisessa, onko ministeriössä pohdittu Tanskan mallin mukaista innovaatioyritysten lainoitusta. Mieleeni ei siinä yhteydessä tullut mitään, mutta kärkihankevalmistelussa on ollut jo vuosi sitten ajatus rahastoista. Hallituksen toimintasuunnitelmaan on tullut huhtikuussa rahastoinstrumentti alkavan vaiheen yritysten rahoitukseen: Innovation Scout, Research Benefit ja Challenge Finland, kaikki Tekesin rahoitusinstrumenttivalikoimassa ovat avustusta (silloinkin, kun saaja on yritys) ja uudessa rahoitusmuodossa on kysymys rahastosijoituksista.

Hallituksen toimintasuunnitelmaan on kirjattu: (Osaamisen ja koulutuksen kärkihanke 5): *Parannetaan **tutkimustaustaisten alkavan vaiheen yritysten riskirahoituksen** saantia Tekes Pääomasijoitus Oy:n rahastosijoituksilla. Ensimmäiset sijoitukset tehty 6/2017.*

Koulutukseen pääsystä

Ammatillisen koulutuksen opiskelijapaikkojen riittävyys vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa suorittamattomille.

Opetus- ja kulttuuriministeriön opiskelijamääräsäätelyn tavoitteena on ammatillisen peruskoulutuksen tarjonnan mitoittaminen työmarkkinoiden pitkän aikavälin tarpeiden perusteella huolehtien samalla nuorisoikäluokan kehityksen ja aikuisväestön osaamistason kannalta riittävästä alakohtaisesta ja alueellisesta tarjonnasta.

Viimeksi ammatillista koulutusta kohdennettiin uudelleen alakohtaisten ja alueellisten työvoimatarpeiden sekä väestökehityksen mukaisesti vuosille 2014 - 2016. Koulutuspaikkojen määrän ja alueellisen suuntaamisen keskeisenä kriteerinä oli työvoimatarpeen ja väestökehityksen ohella koulutustakuun toteutuminen osana nuorisotakuuta. Ministeriö lisäsi kesäkuussa 2012 koulutustarjontaa 1 700 opiskelijapaikalla metropolialueelle ja eräiden muiden kasvukeskusten järjestäjille. Nämä koulutustakuun toteuttamiseen liittyvät opiskelijamäärälisäykset olivat osa ammatillisen koulutuksen tarjonnan uudelleenkohdentamista. Vuonna 2013 käynnistynyt nuorten aikuisten osaamisohjelma edellytti näyttötutkintoon valmistavan peruskoulutuksen tarjonnan uudelleen kohdentamista nykyistä merkittävästi enemmän 20–29 -vuotiaille ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oleville nuorille.

Edellisten opiskelijapaikkoihin liittyvien toimenpiteiden jälkeen koulutuksen järjestäjillä on ollut käytössään riittävästi opiskelijapaikkoja niin nuorten kuin aikuistenkin kouluttamiseen.

Opiskelijavalintojen uudistaminen

Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaksi ottamisen perusteita uudistettiin vuoden 2013 alusta siten, että perusasteen päättäneet ja ilman toisen asteen tutkintoa ja koulutuspaikkaa olevat valitaan ensin toisen asteen opiskelijavalinnassa. Oppilaitosta vaihtaville opiskelijoille ja aiemman tutkinnon suorittaneille puolestaan on vahvistettu erillisvalintoja, ammatillista lisäkoulutusta, oppisopimuskoulutusta ja näyttötutkintokoulutusta.

Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa suorittamattomien asemaa hakeutumisessa parannettiin siten, että tutkinnon jo suorittaneet ohjattiin yhteishaun sijaan erillishakuihin. Lisäksi opintopolku.fi –palveluun on koottu tietoja aikuiskoulutusta järjestävistä oppilaitoksista ja koulutuksesta kiinnostunut hakee erillishaulla suoraan oppilaitokseen samoin kuin näyttötutkintoon valmistavaan peruskoulutukseen on jo aiemminkin haettu.

Kevään 2015 ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaussa aloituspaikkoja oli tarjolla yhteensä 84 500 (vuonna 2014 paikkoja oli 84 900) ja hakijoita kevään yhteishaussa 2015 oli yhteensä noin 79 700 eli 94 % suhteessa aloituspaikkoihin (vuonna 2014 hakijoita oli yhteensä noin 82 200 eli 97 % suhteessa aloituspaikkoihin). Ammatilliseen koulutukseen ensisijaisesti hakeneita oli noin 46 300 eli 101 % suhteessa aloituspaikkoihin (vuonna 2014 50 200 eli 108 % suhteessa aloituspaikkoihin). Lukiokoulutukseen ensisijaisesti hakeneita oli 33 400 eli 86 % suhteessa aloituspaikkoihin (vuonna 2014 noin 32 000 eli 83 % suhteessa aloituspaikkoihin).

Perusopetuksen 2015 keväällä päättäneistä 9-luokkalaisista ainoastaan 0,5 % (277) ei hakenut missään hauissa jatko-opintoihin (yhteisissä hauissa eikä hakujen lisähauissa). Perusopetuksen 2015 päättävistä ei tullut valituksi missään hauissa 1702 nuorta. Yhteensä hakematta jättäneitä ja valitsematta jääneitä hakijoita oli vuoden 2015 eri hauissa yhteensä 1979 nuorta. Näistä suuri osa on sijoittunut syksyllä 2015 lisähakujen kautta opiskelemaan tai on nuorten työpajoilla.

Keväällä 2016 perusopetuksensa juuri päättäneitä oli 56 804 hakijaa. Heistä ammatilliseen koulutukseen ensisijaisesti haki 25 037 ja lukioon 31 767. Yhteishaun tulokset tulevat kesäkuun alussa.

Keväällä järjestetyn yhteishaun jälkeen on mahdollista hakea valmistaviin koulutuksiin sekä erityisopetuksena järjestettävään ammatilliseen koulutukseen. Näihin koulutuksiin haetaan yhteishaun ulkopuolisella sähköisellä haulla ja koulutuksen järjestäjät tekevät opiskelijavalinnat. Koulutuksen järjestäjillä on myös mahdollisuus järjestää lisähaku vapaaksi jääneille opiskelijapaikoille.

Ammatillisen koulutuksen reformi

Ammatillisen koulutuksen reformin keskeinen tavoite on uudistaa ammatillista koulutusta vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeisiin siten, että ammatillinen koulutus on kokonaisuudessaan osaamisperusteista, asiakaslähtöistä ja elinikäistä oppimista tukevaa. Uudistuksia tehdään järjestelmän kaikkiin osiin: tutkintojärjestelmään, opiskelijavalintoihin, koulutuksen toteuttamismuotoihin, rahoitusjärjestelmään, ohjaus- ja säätelyjärjestelmään sekä koulutuksen järjestäjärakenteisiin. Ammatillisen koulutuksen erillisistä rahoitus- ja ohjausjärjestelmistä muodostetaan yksi yhtenäinen kokonaisuus.

Myös opiskelijoiden haku- ja valintamenettelyitä uudistetaan reformissa. Perusopetuksen hakeutumisvuonna päättäneille yhteishaku on tarkoitus säilyttää ensisijaisena hakuväylänä. Jatkuvan haun roolia hakeutumisessa on tarkoitus vahvistaa ja laajentaa muille hakijoille. Jatkuva haku lisää mahdollisuuksia koulutuksen aloittamiseen joustavasti työelämän sekä yksilön tarpeet huomioiden.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä sekä säätely- ja ohjausjärjestelmä uudistetaan osana ammatillisen koulutuksen reformia vuodesta 2018 alkaen. Rahoitusjärjestelmä on tarkoitus uudistaa osaamisperusteista ja asiakaslähtöistä toimintaa tukevaksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi yhdistämällä nykyiset ammatillisen peruskoulutuksen, ammatillisen lisäkoulutuksen, oppisopimuskoulutuksen ja ammatillisten erikoisoppilaitosten rahoitusjärjestelmät. Kokonaisuuteen sisällytetään myös tutkintotavoitteisen työvoimakoulutuksen rahoitus ja osa tutkintoon johtamattoman työvoimakoulutuksen rahoituksesta. Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmässä toiminnan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden painoarvoa on tarkoitus kasvattaa. Tällä ohjataan ja kannustetaan koulutuksen järjestäjiä osaamisperusteiseen toimintaan ja koulutusaikojen lyhentämiseen mm. aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamista tehostamalla. Lisäksi valmistelussa otetaan huomioon vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa suorittamattomien tarpeet. Rahoitusjärjestelmän kehittämisessä otetaan huomioon erilaisten kohderyhmien,)mm. vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevat) tarpeet.

Nuorten aikuisten osaamisohjelma

Viime hallituskaudella aloitettu Nuorten aikuisten osaamisohjelma NAO on viimeisellä täydellä toimintavuodellaan. Uusia opiskelijoita otetaan vielä 2016, mutta vuosina 2017-18 rahoitetaan vain loppuun aiemmin aloitettuja tutkintoja. Tähän tutkintojen loppuunsaattamiseen on varattu 15M€ vuodelle 2017 ja 5M€ vuodelle 2018.

Ohjelma on saavuttamassa määrälliset ja laadulliset tavoitteensa. Aloittaneista opiskelijoista reilu 40% on ollut työttömiä ja vajaa 40% pitkäaikaistyöttömiä, ns. NEET-nuoria. Opiskelijoiden tuki- ja ohjaustoimintaa tehostamalla ja uusia pedagogisia ratkaisuja kehittämällä NAO-koulutusten keskeyttämisaste – oppilasaineksella, jolla on taustallaan lukuisia aiempia opintojen keskeyttämisiä – on saatu tavallisen ammatillisen koulutuksen keskeyttämisasteen tasolle.

Osaamisohjelman alusta asti ohjelmaa toteuttavien oppilaitosten NAO-vastaavat ovat kokoontuneet säännöllisesti työseminaareihin vaihtamaan hyviä käytäntöjä tavallista haastavamman oppilasaineksen kanssa toimimisesta. Hyviä käytäntöjä on siirretty osaksi oppilaitosten normaalia toimintaa ja koottu erilliseen NAO-portaaliin (https://ec.europa.eu/epale/fi/node/21242).

Ohjelman tärkeimmät opetukset liittyvät opintovalmiuksien parantamiseen, ryhmäytymisen tukeen, osallisuuden tunteen luomiseen ja opiskelijan itsetunnon parantamiseen – hyvin suurella osalla NAO-opiskelijoista on aiempia kokemuksia koulukiusaamisesta. Toimivia käytäntöjä huomioidaan myös ammatillisen koulutuksen reformissa.